

Загибель Пушкіна

ПЕРЕДІСТОРІЯ

22 - річний корнет Кавалергардського полку, чужинець, у якого було два імені і три батьківщини, Дантес увірвався в мирне, повне творчої праці життя Пушкіна ще за два з половиною роки до катастрофи.

Француз за походженням, Дантес приїхав до Росії через кілька років після липневої революції у Франції, що повалила династію Бурбонів, з певною метою -- зробити кар'єру. Тут він став прийомним сином голландського посланника у Петербурзі -- барона Геккер.

Йому було надано в Петербурзі особливу увагу. Імператор Микола I сам представив Дантеса офіцерам полку. Взявши його за руку, він сказав: "Ось вам товариш. Прийміть його в свою сім'ю, любіть ... Цей юнак вважає за велику честь для себе служити в Кавалергардському полку, він постарается заслужити вашу любов і, я впевнений, виправдає вашу дружбу" .

Дантес володів бездоганно правильними, гарними рисами обличчя, але нічого не виражаючими, що називається, скляними очима. На зріст він був вище середнього, йому пасувала лицарська, ошатна, кавалергардська форма. До прекрасної зовнішності слід додати невичерпний запас хвастощів, самовдоволення, порожніх балачок ... Дантесом захоплювалися жінки що були не особливо серйозні і розбірливі, готові реготати зі всякої дурниці.

Уже в 1834 році Дантес зустрівся з Пушкіним. Поет іноді сміявся, слухаючи його каламбури, але Дантес був йому противний своєю розв'язною манерою, своєю нестримною з дамами мовою.

Дантесу подобалася Наталія Миколаївна (дружина поета). Він почав приділяти їй виняткову увагу, а їй, легковажній і кокетливій, лестило залицання блискучого кавалергарда.

Це навіть не викликало ревнощів Пушкіна. Він любив дружину і безмежно довіряв їй. Не дивуйтеся, що тоді панували такі світські звичаї, Наталя Миколаївна простодушна і бездумно розповідала чоловікові про свої світські успіхи, про те, що Дантес обожає її.

Дантес між тим відкрито залицявся до дружини Пушкіна. Зловтішні усмішки і перешіптування за спиною Пушкіна посилювалися. Він ні на хвилину не підозрював дружину, але становище їх у суспільстві з кожним днем ставало все більш важким.

У залицяннях Дантеса підтримував його прийомний батько - голландський посланник в Петербурзі барон Геккер. Це був властолюбний старий, він завжди двозначно посміхався. І одночасно контрабандист, який перетворив будинок голландського посольства в Петербурзі в міжнародний центр спекулятивної торгівлі антикварними речами.

Пушкін бачив, як зростало і міцніло захоплення дружини Дантесом, знав з її довірених і простодушних оповідань подробиці їх зустрічей на балах і вечорах, але, переконаний у її чистоті, до часу лише спостерігав і не приймав ніяких рішень. Байдужим він звичайно залишатися не міг. Але до зручного моменту відкладав своє втручання.

4 листопада 1836 момент цей настав. Група світських нероб займалася тоді розсилкою анонімних листів чоловікам-рогоносця - так жартівливо називали чоловіків, чиї дружини зраджували їм. Пушкін одержав поштою три екземпляри анонімного наклепницького листа, образливого для честі його самого і дружини.

Такого ж листа отримали в той день в подвійних конвертах, для передачі Пушкіну, сім - вісім його друзів і знайомих. Текст всіх цих листів був однаковий:

"Кавалери першого ступеня, командори і кавалери ордена ясновельможного рогоносців, зібравшись у Великому Капітулі під головуванням високоповажного великого магістра ордена, його превосходительства Д. Н. Нарішкіна, одногосно обрали пана Пушкіна коад'ютором великого магістра ордена рогоносців і історіографом ордена. Неодмінний секретар граф І. Боржа "

Друзья Пушкина

Пуцин И.И

Горчаков А.М.

Дельвиг А.А.

Матюшкин Ф.Ф.

Корсаков Н.А.

Яковлев М.Л

Бакулин А.П.

Вольховский В.Д.

Иванова Татьяна Николаевна

ВИКЛИК НА ДУЕЛЬ

На другий день після одержання листа, 5 листопада, Пушкін надіслав виклик Дантесу, вважаючи його винуватцем нанесеної йому образи.

У той же день до нього з'явився прийомний батько Дантеса, барон Геккер, з проханням відстрочити дуель на 24 години, а на наступний день був у нього знову і просив про відстрочку вже на два тижні. Пушкін залишався непохитним, але, зворушений сльозами і хвилюванням Геккера, погодився.

Але через кілька днів з'ясувалося, що ще до виклику на дуель Дантес мав намір одружитися на сестрі Наталії Гончарової - Катерині Гончарової. Цю нову обставину Дантес і Геккер довели до відома Пушкіна. Усім було відомо, що Катерина Гончарова закохана в Дантеса, але той був захоплений її сестрою, дружиною Пушкіна.

Геккер сприяв зусиллям друзів Пушкіна відсторонити дуель, але Пушкін побачив у цьому боягузливе намагання Дантеса взагалі ухилитися від двобою.

Геккер між тим став наполягати на необхідності зустрічі Пушкіна з Дантесом, щоб з'ясувати, чи не розцінюється бажання Дантеса одружитися на сестрі дружини Пушкіна боягузливою спробою уникнути дуелі. Пушкін, однак, від зустрічі з Дантесом відмовився.

Зустрівшись ввечері 16 листопада у Карамзіна з Соллогуб, він попросив його завтра ж зайти до д'Аршіаку, секунданта Дантеса, і домовитися з ним щодо матеріальної сторони дуелі.

- Чим кривавіше, тим краще. Ні на які пояснення не погоджуйтеся! - Підкреслив Пушкін.

Він говорив різко, був налаштований рішуче, і Соллогуб так пояснив згодом його поведінку: "Він в особі Дантеса шукав або смерті, або розправи з цілим світським суспільством".

Однак обставини склалися так, що Пушкін був змушений відмовитися від дуелі. Але Дантес вимагав, щоб Пушкін письмово повідомив причини відмови, не торкаючись при цьому його наміру одружитися на Катерині Гончаровій. Пушкін написав лист, що задовольнив секунданта Дантеса, і питання про дуель відпала.

Дантес вважав, що після цього він буде мати можливість бувати у Пушкіна і зустрічатися з Наталею Миколаївною.

- Даремно, - запально сказав Пушкін. - Ніколи цього не буде. Ніколи між будинком Пушкіна і будинком Дантеса нічого спільного бути не може.

Зустрічаючись з Наталією Миколаївною на балах і вечорах він як і раніше надавав їй виняткову увагу, і сама Наталя Миколаївна вела себе легковажно.

Роздратуванню і обуренню Пушкіна не було меж. Поет хотів публічно образити Дантеса на балу у Салтикова, але Дантеса попередили і він на бал не з'явився.

Якось увечері Наталія Миколаївна поверталася з театру. Геккер, що йшов позаду, запитав її, коли ж вона нарешті залишить свого чоловіка. Наталія Миколаївна тоді ж розповіла про це Пушкіну, і той вирішив діяти.

Пушкін переписав начисто підготовлений на чернетці лист і відправив його за призначенням - барону Геккерену, в будівлю голландського посольства. У цьому листі Пушкін вилив всю скорботу роздратованого, ображеного серця. Дуель ставала неминучою.

Пізно вночі до Пушкіна з'явився д'Аршіак, секундонт Дантеса, і передав йому листа з викликом на дуель. Воно було підписано Геккереном, а внизу була приписка Дантеса: *«Прочитано і схвалено мною»*. Пушкін прийняв виклик навіть не прочитавши листа.

ДЕНЬ ДУЕЛІ

Жуковський коротко відзначив у своєму щоденнику стан Пушкіна в день фатальної дуелі, причому особливо підкреслив його настрій: *«Встав весело о 8 годині - після чаю багато писав до 11-ї. З 11 до обіду - ходив по кімнаті надзвичайно весело, співав пісні...»*

Веселий настрій Пушкіна в день дуелі, звичайно, не відобразив внутрішнього стану. Це було нервово збудження, безмірна втома, прагнення будь-яким шляхом вийти з положення, і - велика витримка, що дозволила йому за кілька годин до дуелі працювати над статтями для "Современника", писати листи-.

Секунданти обговорили і підписали умови дуелі. Один примірник залишився у д'Аршіака для Дантеса, другий Данзас взяв з собою для Пушкіна.

УМОВИ ДУЕЛІ

1. Противники стають на відстані двадцяти кроків один від одного і п'яти кроків (для кожного) від бар'єрів, відстань між якими дорівнює десяти кроків.

2. Озброєні пістолетами супротивники, на даний знак, йдучи один на одного, але ні в якому разі не переступаючи бар'єру, можуть стріляти.

3. Понад те приймається, що після пострілу противникам не дозволяється змінювати місце, для того, щоб вистрілив першим вогню свого супротивника піддався на тому ж самому відстані.

4. Коли обидві сторони зроблять за пострілу, то в разі безрезультатності, поєдинок поновлюється як би в перший раз ...

5. Секунданти є неодмінними посередниками у всякому поясненні між супротивниками на місці бою.

6. Секунданти, що нижче підписалися і викриті усіма повноваженнями, забезпечують, кожен за свій бік, своєю честю суворе дотримання викладених тут умов ".

Крім того, щоб уникнути нових чвар, секунданти не повинні були допускати ніяких пояснень між супротивниками і одночасно не упускати можливості для їх примирення.

Пушкін прийняв умови дуелі, навіть не ознайомившись з ними. Випивши склянку лимонаду, він вийшов з Данзас на вулицю, обидва сіли в сани і вирушили через Троїцький міст до місця дуелі, за Чорною річкою, біля так званої Комендантської дачі. На Дворцовій набережній вони зустріли їхавшу в санях дружину Пушкіна, Наталію Миколаївну. Зустріч ця могла запобігти дуель, але дружина Пушкіна була короткозора, а Пушкін дивився в іншу сторону.

Під'їхали до Комендантської дачі одночасно з Дантесом і д'Аршіаком. Поки вибирали майданчик для дуелі, Пушкін сидів на заметі і байдуже дивився на ці приготування, але висловлював нетерпіння. Коли Данзас запитав його чи знаходить він зручним місце дуелі, він відповів: "Мені це рішуче все одно, тільки, будь ласка, робіть все це скоріше ..."

... Все було готово. Супротивники стали на свої місця. Данзас махнув капелюхом, і вони почали сходитися. Пушкін відразу підійшов впритул до свого бар'єра. Дантес вистрілив, не дійшовши одного кроку до бар'єра.

Пушкін впав.

- Я поранений, - сказав він.

Куля, роздрібнивши кістка верхньої частини правої ноги при сполученні з тазом, глибоко пішла в живіт і там зупинилася, смертельно поранивши.

Секунданти кинулися до Пушкіна, але коли Дантес хотів підійти, він зупинив його

- Зачекайте! Я відчуваю достатньо сил, щоб зробити свій постріл ...

Дантес став на своє місце боком, прикривши груди правою рукою. На колінах, напівлежачи, спираючись на ліву руку, Пушкін вистрілив. Куля, не зачепивши кістки, пробила Дантесу руку і, за свідченням сучасників, вдарившись в гудзик, відскочила.

Бачачи, що Дантес впав, Пушкін запитав у д'Аршіака:

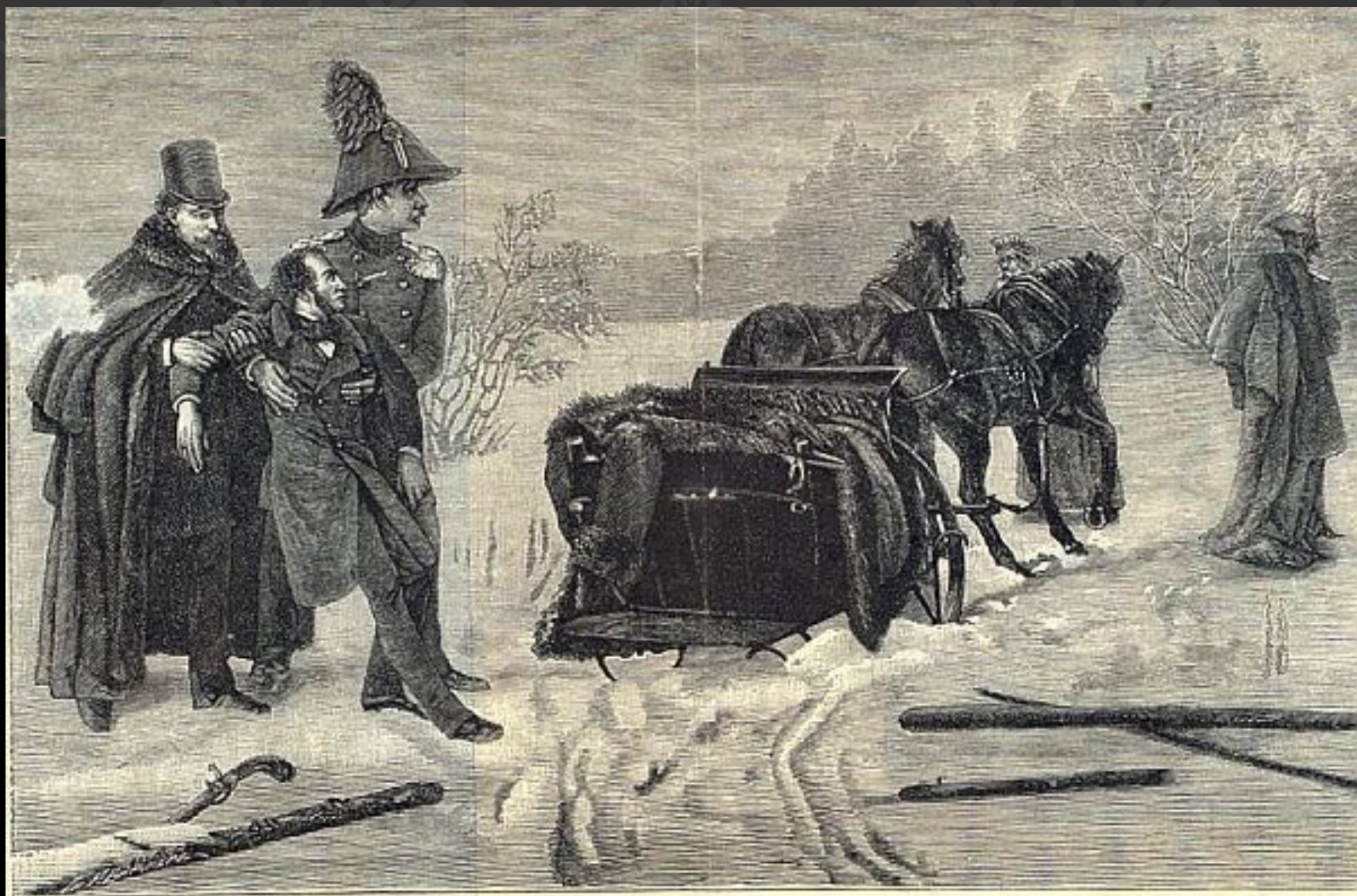
- Вбив я його?

- Ні, - відповів той, - ви його поранили в руку.

- Дивно, - сказав Пушкін. - Я думав, що мені принесе задоволення його вбити, але я відчуваю тепер, що ні.

Дантес хотів сказати кілька слів примирення, але Пушкін перебив його словами:

- Втім все одно. Як тільки видужаємо знову почнемо ...

Дуэль Пушкина съ Дантесомъ 27 Января 1837 г. (съ картины г. Наумова).

Пушкін відчував пекучий біль, говорив уривчастими фразами, його нудило, неприємність досить часто слідували одна за іншою. Карету трясло, коли його везли додому, доводилося не раз зупинятися. Їхавшому з ним Данзасу Пушкін сказав:

- Здається, це серйозно. Послухай мене: якщо Арендт знайде мою рану смертельною, ти мені це скажеш. Мене не налякаєш. Я жити не хочу ...

Нарешті під'їхали до будинку. Приїхав відомий у той час доктор Арендт, придворний лікар.

- Скажіть мені відверто, - звернувся до нього, повільно вимовляючи слова, Пушкін,
- яке моє становище.

- Я повинен вам сказати, що рана ваша дуже небезпечна, і на одужання ваше я майже не маю надії.

- Пушкін кивком голови подякував Арендту, просив тільки не говорити про це дружині. До заяви лікаря про безнадійність свого становища поставився з незворушним спокоєм. Просив лікаря і не подавати одночасно дружині великих надій.

**Раненый Пушкин,
привезённый после
дуэли домой.**

**Дантес – противник
А. С. Пушкина на
дуэли.**

СМЕРТЬ

Пульс став падати і скоро зовсім не відчувався. Руки ставали холодними. Хвилин за п'ять до смерті Пушкін попросив повернути його на правий бік і тихо сказав:

- Життя скінчилося!
- Так, звичайно, - сказав Даль, - ми тебе повернули ...
- Скінчив життя! .. - Вимовив Пушкін виразно. - Тісно дихати ...

Це були останні слова Пушкіна. Годинники показували дві години сорок п'ять хвилин ночі. Дихання перервалося.

- Що він? - Тихо запитав Жуковський.
- Помер! - Відповів Даль.

Прекрасна голова поета схилилася. Руки опустилися. Всіх вразив величавий і урочистий вираз його обличчя. Доктор Андріївський закрив йому очі

ОСТАННІЙ ВІРШ

Exegi monumentum

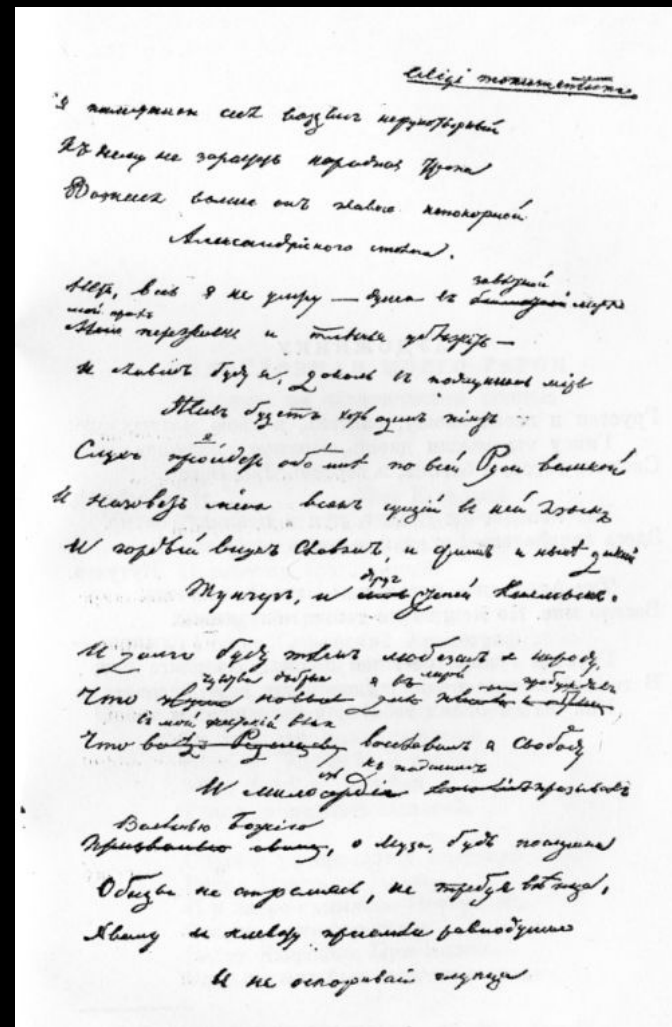
Я памятник себе воздвиг нерукотворный,
К нему не зарастет народная тропа,
Вознесся выше он главою непокорной
Александрийского столпа.

Нет, весь я не умру — душа в заветной лире
Мой прах переживет и тленья убежит —
И славен буду я, доколь в подлунном мире
Жив будет хоть один пиит.

Слух обо мне пройдет по всей Руси великой,
И назовет меня всяк сущий в ней язык,
И гордый внук славян, и финн, и ныне дикой
Тунгус, и друг степей калмык.

И долго буду тем любезен я народу,
Что чувства добрые я лирой пробуждал,
Что в мой жестокий век восславил я Свободу
И милость к падшим призывал.

Веленью божию, о муза, будь послушна,
Обиды не страшась, не требуя венца,
Хвалу и клевету приемли равнодушно
И не оспаривай глупца.

6 червня 1799 - 10 лютого 1837